

UDK 070.41(049.3)
070.431.2(049.3)

Primljeno: 17. 04. 2022.

Stručni rad
Professional paper

Tanja Grmuša

UČINKOVIT ODGOVOR NA IZAZOVE MEDIJSKE PROFESIJE U JUGOISTOČNOJ EUROPI

(Thomas Brey, *Kvalitetno novinarstvo u Jugoistočnoj Evropi*, Friedrich Naumann Stiftung für die Freiheit, Beograd, 2021)

Kako vratiti povjerenje građana u medije? Što je kvalitetno novinarstvo i kako se ono manifestira? ključna su pitanja koja zaokupljaju regionalnu medijsku scenu. Istina u medijima jedan je od temeljnih profesionalnih standarda koja je ugrožena podjednako u ratu, ali i mirnodopskim uvjetima od strane različitih dionika, ističe Sven Gösmann, glavni urednik agencije DPA u uvodnoj riječi napisanoj u rujnu 2020. godine. Dodaje kako razotkrivanje istine često ima neugodne posljedice za autore, no ima i onih hrabrih poput autora ove knjige Thomasa Brea kojemu je zadaća bila upravo otkriti skriveni kontekst (usp. str. 7). Složena politička situacija na području jugoistočne Europe utječe i na medijske sustave, kao i na stanje medijskih sloboda upozorava i Michael Roick, direktor zaklade Friedrich Naumann za Zapadni Balkan. Sadržaj knjige iz pera jednog od najiskusnijih autora i dugogodišnjeg pratitelja prilika na ovim prostorima strukturiran je kao knjiga, ali i radna bilježnica (usp. str. 9), tematski podijeljena u dvije velike cjeline.

Prvi dio „Teorijske osnove novinarstva“ analizira ulogu medija u suvremenom društvu i demokraciji s osvrtom na aktualno stanje u tradicionalnim i novim medijima. Promjena paradigme masovne komunikacije, kao i uloga u procesu proizvodnje medijskog sadržaja, snažno je utjecala na novinarstvo i medije općenito. Činjenica da i građani mogu aktivno sudjelovati u navedenom procesu te da tako distribuirani sadržaj sve više preuzima mjesto onome koji su kreirali profesionalci traži dodatno ospo-

sobljavanje za kritičko razmišljanje o sadržaju koji konzumiramo (usp. str. 14). Polazeći iz vlastite perspektive dugogodišnjeg dopisnika agencije DPA-a za Balkan autor donosi komparativni prikaz medijske scene u Njemačkoj i Srbiji. Upozorava na sveprisutne trendove tabloidizacije sadržaja koji se negativno odražavaju na kvalitetu medijskog sadržaja i profesionalne standarde. Novinari su zahvaljujući novim tehnologijama sve više u redakcijama, a sve manje na terenu. S razvojem novih medija raste i udio građana kreatora medijskog sadržaja (usp. str. 31), što doprinosi daljnjem otvaranju i deprofesionalizaciji struke. Glavna valuta medijskog prostora postaje „ekonomija pažnje“ (usp. str. 41), a borba za financijsku održivost medija sve nemilosrdnija. U središtu pažnje javnosti je i ispitivanje mogućnosti primjene umjetne inteligencije (AI) u medijima, kao i njezin utjecaj na demokratske procese u pojedinim zemljama (primjerice SAD, Francuska), te neučinkovitost u borbi s lažnim vijestima. Unutarnja logika interneta je takva da doprinosi stvaranju ovakvih oblika medijske komunikacije, navodi autor. Iako kritička svijest građana o fenomenu lažnih vijesti raste, nije zanemariv ni udio onih koji vjeruju u teorije zavjere (usp. str. 44-46). Sve navedeno narušava ionako krhko povjerenje građana u medije.

U sklopu prvoga dijela knjige autor analizira i osnovne oblike medijske komunikacije. Riječ o poglavljima koji se temelje na internom pravilniku DPA agencije *Kompass* koji je korišten uz dopuštenje izdavača. Problematizira se obilježje vijesti, njenog dosega i posljedica, kreiranja interesa kod publike, ali i donosi kritika koncepta obrnute piramide od strane čitatelja (usp. str. 50). Vijest predstavlja brz i učinkovit format medijske komunikacije, stoga mora biti kratka i jasna te osigurati pozadinu događaja. Nadalje, pojašnjava se uloga naslova u tekstu, kao i struktura *teasera* koji mora biti dobro posložen sukladno odabranom komunikacijskom kanalu plasiranja informacije. *Kako kreirati čitljiv i lako pamtljiv lead? Zašto je reportaža, koja je nekada bila „kraljica“ medijske komunikacije, danas marginalizirani oblik izvještavanja? Kako autorizacija intervjua utječe na odnos s izvorom? Kako kreirati portret osobe, a izbjeći stvaranje PR objave? Što je listikl i zašto ga publika voli?* samo su neka od pitanja na koja autor nastoji dati odgovore (usp. str. 53-58). Nadalje, u procesu postavljanja pitanja i odgovora pojašnjava se važnost umijeća balansiranja između poznatih i nepoznatih činjenica, kao i osiguravanja pozadine priče koja može obuhvaćati sljedeće kategorije: kronologiju, tekstove koji sadrže argumentaciju za i protiv te kratku biografiju (usp. str. 60). Posebna pažnja u procesu stvaranja medijskih objava posvećena je ulozi jezika koji novinari koriste te upotrebi stranih riječi (najčešće anglizama), pri čemu čitatelj uvijek mora biti u središtu.

Posljednji dio teorijskog okvira posvećen je pravnim aspektima masovne komunikacije. Riječ je o analizi odnosa prema novinarima, modelima citiranja sugovornika, jasnom razlikovanju informacije od stava, ali i navođenju izvora vizualnih prikaza u kontekstu osiguravanja etičnosti i vjerodostojnosti sadržaja. Citiranje sugovornika mora biti dosljedno, točno i transparentno. Ključno je citat pripisati osobi, a ne organizaciji, upozorava autor (usp. str. 64). Razlikovanje informacije od stava ponekad je teško, ali zahtjeva poseban oprez i objektivan pristup budući da je drugačiji ishod događaja uvijek moguć (usp. str. 67). Pitanje prava na privatnost, presumpcije nevinosti u izvještavanju o procesima, uloga obazrivog izvještavanja u kaznenim postupcima, otkrivanje identiteta počinitelja, portretiranje žrtava, kao i osiguravanje njihove zaštite samo su neka od područja koja ubrajamo u ovu podtemu. Poseban naglasak stavljen je i na verifikaciju *online* sadržaja, pri čemu autor sugerira čitateljima konkretne alate (npr. Google Maps, Soonerverlauf, Suncalc, Yandex) (usp. str. 75).

Drugi dio knjige naslovljen „Praktične vežbe“ odlično se nadovezuje na ranije predstavljeni teorijski okvir. Riječ je o analizi 120 medijskih objava iz Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine te Republike Hrvatske odabrane slučajnim uzorkovanjem, a skupljane su godinama. Cilj analize nije prozivanje autora objava za sadržaj i uočene pogreške, kako navodi autor, već komparacija modela izvještavanja regionalnih medija i analiza uočenih odstupanja od profesionalnih novinarskih standarda. Uz svaku vijest priložena je i url poveznica te QR kod kako bi čitatelj(i) mogao(li) samostalno provjeriti izvorni sadržaj i komentar autora knjige. Odabrani primjeri prikazuju sljedeće: manipulacije fotografijom na primjeru nejasnog autorstva, nepovezanost naslova i teksta, miješanje novinskih žanrova, površnu obradu teme bez osiguravanja pozadine, nepregledne tekstove, oslanjanje na nagađanja prilikom izvještavanja umjesto na činjenice, upotrebu novinarstva u propagandne svrhe. U sklopu stilističkog aspekta obrađuju se jezične nespretnosti kroz pretjerivanje s upotrebom figura riječi i pompozni izrazi koji skreću pažnju s teme (usp. str. 170-173). Također, obrađeni su primjeri jednostranog izvještavanja, kreiranja atmosfere medijskog linča, plasiranja netočnih naslovnica, otežanog razlikovanja novinarskih i PR tekstova te specifičnosti upotrebe višestrukih izvora u izvještavanju.

Knjiga *Kvalitetno novinarstvo u Jugoistočnoj Evropi* predstavlja zanimljivo djelo za studente novinarstva, medija i komunikacijskih znanosti budući da na praktičan i jednostavan način obrađuje izazove medijske profesije, ali i proces stvaranja medijskog sadržaja s posebnim naglaskom na poštivanje profesionalnih novinarskih standarda. Napisana na zanimljiv način iz pera profesionalca i dugogodišnjeg dopisnika s ovih prostora otkriva slabe točke medijskog izvještavanja o brojnim temama. Po-

sebno inovativan pristup ogleda se u pripremi knjige za *online* konzumaciju i njene prilagođenosti generacijama digitalnih urođenika, tzv. generaciji Z, koji žele sveobuhvatnu informaciju i trenutačni pristup, što im QR kodovi i poveznice omogućuju. Osiguravanje kvalitete dugotrajan je i sustavan proces koji doprinosi jačanju medijskih (digitalnih) brendova, ali i povjerenju publike. Velik je to izazov za medijske profesionalce u digitalno doba, ali i obaveza za obrazovni sustav koji mora jačati kompetencije budućih medijskih djelatnika

Adresa autorice
Author's address

Tanja Grmuša
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
tgrmusa@hrstud.hr